

דבר העורך

גיליון 500

להודות ולהלל: בסיעתא דשמיא זכינו להגיע עד הלום ולהוציא לאור עולם גיליון 500 בסדרת עומק הפשוט - כאשר בעשור האחרון הופיעו חמש מאות בירורי הלכה ורכיבים ומבוארים, עם פסקי הלכה והוראות מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. מה אשיב לה על כל הטוב אשר גמלנו - כה יתן ה' וכה יוסיף.

ידידי הגר' יוסף ויס שליט"א היטיב לבאר בגיליונו הנפלא **עינגו גל** (פרשת ויצא תשפ"ו) לרגל מלאת 500 גיליונות, את עומק המשמעות של מספר חמש מאות, והראה מדברי חז"ל שלפי סוד המספרים מספר זה מבטא ריבוי עצום והמשכיות, והשפעה רחבת היקף. ונביא בזאת מספר דוגמאות.

אחשוורוש אומר לאסתר המלכה **במגילת אסתר** (פרק ט פסוק יב), **נְשׂוּן הַבְּיָחָה הַרְגוּ הַיְהוּדִים וְאָבְדוּ חֻמְשׁ מֵאֹת אִישׁ**. - ריבוי הרג ואיבוד של שונאי ישראל.

בגמרא (חגיגה דף ג) נאמר: מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע. והוסיף **במדרש כונו** (עמוד 6) ימי חיי האבות חמש מאות שנה, וישובו של עולם בגובה ובאורך מהלך חמש מאות שנה, ורמז לכך **בפסוק** (דברים פרק יא פסוק כא) **אֲשֶׁר נִשְׁפַּע ה' לְאֲבֹתֵיכֶם לְתֵת לָהֶם, פִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ** (דברים יא, כא). - שיעור עצום של גודל העולם, ומרחק בין העולמות, וגודל השפעת האבות.

על **הפסוק** (שמות פרק לד פסוק ז) **נֶצַח חֶסֶד לְאֲלֹהִים...** וְעַל רַבְעִים. מפרש **רש"י** - נמצאת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות. - הטבה אלוותת בריבוי עצום.

ונסיים בתחינה: עד הנה עזרונו רחמין ואל עזבונו חסדיך, ואל תשנו ה' אלקינו לנצח; יהי רצון שנזכה עוד כהנה וכהנה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'קפנדריא בעזרת נשים'

פִּי בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא

הקדמה: בגיליון הקודם (מספר 499) התבארו יסודות הסוגיה בדין קדושת "עזרת נשים", ונאמרו שלוש שיטות בפוסקים האם יש ב"עזרת נשים" קדושת בית הכנסת. לדעת רוב הפוסקים יש בה קדושה, אבל בדרגה פחותה מעזרת הגברים [דברי חיים], יש אומרים ששווה בקדושתה לקדושת עזרת הגברים [שואל ומשיב], ויש אומרים שאין בה קדושה כלל [חכמת אדם].

בהמשך לכך יתבאר בגיליון הנוכחי (מספר 500), בירור ההשלכות המעשיות הנוגעות לשימוש בעזרת נשים בזמננו, לאור דברי הפוסקים והמציאות המצויה בבתי כנסיות ובתי מדרשות רבים.

האם נאמר בעזרת נשים איסור קפנדריא, ואיסור נישוק ילדים קטנים בבית הכנסת. מה דינם של אש"ל, סעודת מצוה, וצרכי חולין בעזרת נשים, והאם מותר להקצות חלק מעזרת הגברים לעזרת נשים, בקביעות או באופן זמני (כגון בימים הנוראים).

1. שיטות הפוסקים

כתב **השו"ע** (סימן קנא סעיף ה) שאסור לעבור בבית הכנסת בכדי לקצר את הדרך, ופרטי הדין התבארו בארוכה בגיליון עומק הפשוט (מספר 497).

קול ששון וקול שמחה

ברכת מזל טוב לחבר מערכת הילכתא איש חי רב פעלים ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

הג"ר יוסף שלמה בייפוס שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בתו תחי'

עב"ג הבה"ח משה ב"ר יאיר בק ני"ו

מבחיירי ישיבת פוניבז' המעטירה נכד הגאון הגדול רבי דב שוורצמן זצ"ל ראש ישיבת 'בית התלמוד'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ויזכו לבנות בית נאמן בישראל דורות ישרים מבורכים

ובנין עדי עד

בברכת התורה

מערכת הילכתא

מותר, ופרטי הדין התבארו בארוכה בגיליון עומק הפשט (מספר 493-494).

ולגבי עזרת נשים, כתב בשו"ת זכר יוסף (חלק א סימן נא) אין לאכול בה סעודת קבע, כי לדעת רוב האחרונים יש קדושה בעזרת נשים, אפילו שהיא פחותה מקדושת בית הכנסת. וכן לדעת המשנת יוסף (חלק יג סימן ו) אין להקל לאכול אלא לתלמידי חכמים הלומדים שם, כמו לגבי בית הכנסת.

ומובא ברבבות אפרים (חלק א סימן כב) מה שסיפר הג"ר אברהם יעקב זלזניק זצ"ל, בשנת תרצ"ו כשישיבת עץ חיים גלתה מחמת אימת הפרעות מ"העיר העתיקה" לבית הכנסת בשכונת בתי ברוידא ב"עיר החדשה" (מבנה הישיבה במחנה יהודה עוד לא הוקם אז), הורה אביו הג"ר שלמה זלזניק זצ"ל שעדיף שהתלמידים יאכלו בבית הכנסת ולא בעזרת נשים, שהרי בבית הכנסת מותר לחכמים ותלמידיהם לאכול ולשתות, ולא יאכלו בעזרת נשים שאין קובעים אלימום שם.

3. סעודות בעזרת נשים

סיום הש"ס: נפסק בשו"ע (סימן קנא סעיף ד) שלצורך מצוה כגון עיבור השנה מותר לאכול בבית הכנסת. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ) בשם הגהת סמ"ק שההיתר של סעודת מצוה הוא רק כשאין קלות ראש כגון בפת וקייטנית, אבל סעודה שיש בה קלות ראש אסור גם בבית המדרש, אך הנהוגים להקל לעשות סעודת סיום הש"ס בבית המדרש כשאין מקום אחר מרווח, אין למחות בהם, כי יש להם על מי לסמוך.

ומסקנת הבאור הלכה (סעיף יא) לגבי אם מועיל תנאי בבתי כנסת בארץ ישראל, אפשר להקל להאכיל שם עניים כשהמקום דחוק, ופרטי הדין התבארו בארוכה בגיליון עומק הפשט (מספר 495).

ולגבי סעודה בעזרת נשים, כתב בשו"ת זכר יוסף (חלק א סימן נא) כיון שדעת רוב האחרונים שגם בעזרת נשים יש קדושה, אין לשתות משקה המשכר בסעודת מצוה בעזרת נשים.

וכן לדעת הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה חלק א סימן עג) לגבי סעודת נישואין, אין לעשותה בעזרת נשים, כי יש קדושה בעזרת נשים, למרות שפחותה קדושתה מבית הכנסת, ומביא את דברי המגן אברהם (סימן קנא ס"ק א), שהותר סעודת מצוה בבית המדרש, בתנאי שאין בסעודה קלות ראש.

וכתב המשנת יוסף (חלק יג סימן ו) מנהג בתי מדרש חשובים שעושים בעזרת נשים שמחות ואירועים (כמו בר מצוה, אירוסין, שבע ברכות), וכן משכירים אותם לאחרים בתשלום, ומלמד זכות על כך למרות שמצד גדרי ההלכה הדבר אסור, מכל מקום כיון שכך נהגו - כנראה עשו תנאי שאין בעזרת נשים קדושת בית הכנסת כלל, ויתכן שגם אם לא עשו תנאי מפורש, לב בית דין מתנה על כך.

וכתב השואל ומשיב (מהדורה שתיתאה סימן ג) לגבי עריכת סעודת בריית בעזרת נשים, יתכן שהעזרת נשים לא התקדשה כל כך, כמו עליות בית הכנסת שלא נתקדשו כל כך, אך למעשה אין להקל כי אם בצירופים נוספים.

ונמצא שעיקר בירור דין קפנדריא בעזרת נשים תלוי במחלוקת הפוסקים, האם עזרת נשים בכלל קדושת בית הכנסת היא, או שקדושתה קלה הימנו, או שאין בה קדושה כלל, והרחיב בזה בגיליון פסקים והלכות (מספר 101 פרשת נשא ט' סיון תשפ"ה).

ספק: כתב הפרי מגדים (אשל אברהם סימן קנד ס"ק א) לגבי העזרות הגדולות שמתפללים שם בקביעות, יתכן שאסור לקצר דרך שם.

אך כתב הציץ אליעזר (חלק ט סימן יא) שאין להביא ראייה מדבריו לגבי עזרת נשים, כי הוא לא אסר בוודאות ורק כתב בלשון "אפשר", וגם יתכן שעזרות שמתפללים שם בקביעות, דינם יותר חמור מעזרת נשים שרק נשים מתפללות שם.

והסיק בציץ אליעזר, שעזרת נשים היא בקדושה פחותה מבית הכנסת, ואינו גנאי גדול כשעושה שם קפנדריא, ולכן בשעת הצורך יש להתיר לעשות קפנדריא בעזרת נשים, כמעשה שהיה בבית הכנסת הנמצא בבית החולים שערי צדק בירושלים שהיה צורך גודל, והתיר בצירוף סברות נוספות להתיר.

וכיון שנחלקו הפוסקים בקדושתו, במקום שיש צורך מצוה, אפשר לעבור אף בלא לומר פסוק, בצירוף שיטות הפוסקים שמותר לעשות קפנדריא בבית הכנסת לצורך מצוה.

היתר מותנה: במשנה הלכות (חלק יח סימן קיב) מביא את שיטת החכמת אדם (כלל פו סעיף טו) שאין בעזרת נשים קדושת בית הכנסת כלל. אולם כתב שאין להקל על סמך שיטתו לעשות קפנדריא בעזרת נשים, כיון שנחלקו האחרונים האם אכן אין קדושה בעזרת נשים, וגם החכמת אדם לא הביא ראייה לשיטתו, ולכן לכתחילה שב ואל תעשה עדיף, אמנם בשעת הדחק אפשר לסמוך להקל כשיטת החכמת אדם, כדין ספק דרבנן.

אסור: ולדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (מובא ברבבות אפרים חלק א סימן קכ), והגר"ש אלישיב זצ"ל והג"ר ניסים קרליץ זצ"ל (מציון תצא תורה עמוד תקע) אין היתר לעשות קפנדריא דרך עזרת נשים, בכדי לעבור למקום אחר מחוץ לעזרת נשים.

חדר שיעורים: וכתב במשנת יוסף (חלק יא סימן מ), לגבי חדרי שיעורים שנמצאים בעזרת נשים, ויש בשני הצדדים למדרגות, ובכדי לעבור למדרגות השניות צריך לעבור דרך החדר שיעורים, זה ודאי שמוותר לצאת מהחדר בכדי ללכת למדרגות, כי זה לא קיצור דרך, אלא כך הדרך שלו לצאת מהחדר. ואינו נכנס מצד לצד בכדי לקצר דרכו כלשון רש"י, אלא כבר נמצא בתוך הבניין, אפשר להקל.

וגם מותר לעשות קפנדריא לעבור מצד לצד, בתנאי שיאמר פסוק כשעובר כשיטת הביאור הלכה שהתיר זאת, ואף שלכתחילה אין לסמוך להקל על שיטת הביאור הלכה, מכל מקום כאן שיש עוד צירופים שעזרת נשים אינה קדושה גמורה אפשר להקל.

2. אכילה בעזרת נשים

כמו בית הכנסת: נפסק בשו"ע (סימן קנא סעיף א) שאסור לאכול ולשתות בבית הכנסת, ורק לתלמידי חכמים

מוגדר שהנשים מתפללות בבית כנסת הקדוש בקדושת בית הכנסת ואינו בדרגת 'עזרת נשים'.

6. נישוק בניו בעזרת נשים

כתב הרמ"א (סימן צח סעיף א) אסור לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום. וראה כמה שהאריך הגר"ר **גמליאל הכהן רבינובויץ שליט"א** בספרו **גם אני אודך** (על עניניו בית הכנסת ס"ד) בענין נישוק בעזרת נשים. ונביא בזאת תמצית דבריו, שנחלקו הפוסקים אם דין זה חל גם בעזרת נשים.

אסור: לדעת הגר"ר **יוסף ליברמאנצ'ל** (משנת יוסף חלק ז סימן כג, הלכות בית הכנסת סימן יט אות א-ב), והגר"ט **ויס זצ"ל** גאב"ד העדה החרדית (במכתבו), והגר"ר **חיים שלום הלוי סגל שליט"א** בעל בירורי חיים (במכתבו), והגר"ר **אהרן ליברמן שליט"א** מח"ס משנת אהרן (במכתבו), דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים, האם יש קדושה לעזרת נשים, וכיון שרבים מהפוסקים נוקטים שיש קדושה לעזרת נשים כבית הכנסת או בדרגה פחותה מעט, אסור לנשק את בניו בעזרת נשים. וכן נקט **במנחת יצחק** (חלק א סימן קיח אות א) שצריך לחוש לפוסקים שיש לעזרת נשים קדושת בית הכנסת.

והוכיחו, מכך שיש דינים של בית הכנסת שנאמרו גם לגבי עזרת נשים. כמבואר **במשנ"ב** (סימן נה ס"ק נב) לגבי צירוף למנין, שמצטרף מעזרת נשים. וכן מבואר **במשנ"ב** (סימן קלא ס"ק יד) לגבי נפילת אפים במקום שיש ארון וספר תורה, שעזרת נשים בכלל בית הכנסת. וכן מבואר **ברמ"א** (סימן פח) שאין לאשה נדה להיכנס לעזרת נשים.

והוסיפו הגר"ר והגר"א ליברמן, שהכל מודים שמתור נישוק ולטיוף בכדי להרגיע ילד מבכיו, או לתינוק שמפריע לסדר התפילה וקריאת התורה. שאין זה נשיקה של אהבה. וכן הכל מודים שבשעת התפילה אסור לנשק את התינוק גם בעזרת נשים.

מותב: יש לציין, שלדעת הגר"ר **ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל** בעל אבני ישפה מותר לנשק בניו בעזרת נשים, כי קדושתה קלה מבית הכנסת.

והוכיח, מכך שיש דינים של בית הכנסת שלא נאמרו לגבי עזרת נשים, כמבואר **במשנ"ב** (סימן קנ ס"ק ט) לגבי הרחקת חלונות מבית הכנסת.

7. לפי השימוש בפועל

בית שני: יש להדגיש כי כל עיקר הדיון האמור עד כאן נאמר במקום המשמש כעזרת נשים בלבד. אולם בזמננו מצוי מאוד ש"עזרת נשים" משמש בפועל גם לתפילה בקביעות, ללימוד תורה, ולעיתים אף למניינים קבועים - וכעין מה שמכונה בית שני.

וכתב על כך **במשנת יוסף** (הלכות בית הכנסת סימן ט), במקום המשמש לתפילה וללימוד בקביעות - דינו כחלל נוסף של בית הכנסת, וחלה עליו קדושת בית הכנסת גמורה. כלומר, שאין קדושת המקום נמדדת עוד לפי ייעודו המקורי, אלא לפי השימוש הקבוע בפועל.

וכעין המבואר **במשנה ברורה** (סימן קנד ס"ק ג), בעיירות גדולות שהדרך להתפלל בעזרה בקביעות, פשוט שחל עליה כל קדושת בית הכנסת.

4. שיחה בעזרת נשים

אסור: נפסק **בשו"ע** (סימן קנא סעיף א) בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגין בהם קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה.

ומבואר **במשנ"ב** (ס"ק ב) שראוי למנוע מלדבר עם שיחה בטילה לגמרי, וגם שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה אסור בבית הכנסת. ופרטי הדיון התבאר בארוכה בגיליון עומק הפשט (מספר 496).

וכתב **המשנת יוסף** (חלק יג סימן ו) שבעזרת נשים יש לנהוג בכל חיובי הכבוד שנוהגים בבית הכנסת. ומשמע מדבריו שאין לדבר שיחת חולין בעזרת נשים.

וראה בגיליון הקודם שהובא בהרחבה בשם הגר"ש **אלישיב זצ"ל** (ישיא יוסף חלק ב סימן מו-מו), שקשה להתיר להפוך עזרת נשים למשרד רבנות, ורק בצירוף תנאים מיוחדים יש להתיר.

5. הגדלת עזרת הנשים

התוראה: התבאר בגיליון הקודם שנחלקו גדולי האחרונים האם מותר להוריד חלק מבית הכנסת לצורך "עזרת נשים", לשיטת **הדברי חיים** (או"ח חלק ב סימן יד) אסור, ואילו לשיטת **השואל ומשיב** (מהדורה קמא חלק ב סימן כב) מותר. ולפי זה דנו פוסקי זמננו האם יש להקל בהקצאה "זמנית" בלבד - כגון לצורך תפילות הימים הנוראים.

וכתב הגר"ר **זילברשטיין שליט"א** (חשוקי חמד מגילה כו): לגבי בית כנסת שרוצים להגדיל בימים נוראים את העזרת נשים במקום חלק מבית הכנסת, ומביא את השיטות בקדושת עזרת נשים, ומסיק שבאופן עראי, גם לשיטת המחמירים יתכן שמתור, כיון שלמעשה אינו הופכו לעזרת נשים, אלא שהנשים מתפללות שם באופן עראי, וצ"ע.

וכתב **בדעת תורה** (סימן קנד סעיף ו) בשם **ספר המקנה** (קידושין דף נה). שמותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה לזמן קצר, על מנת להעלות אותו בחזרה לקדושה חמורה - והתיר אפילו באופן שרק יחזור לקדושה הקודמת ולא יותר.

מאידך **בשו"ת מהרש"ם** (חלק א סימן י) הביא את דברי המקנה, וכתב שנחלקו בכך **הבבלי והירושלמי** שהבבלי אוסר והירושלמי מתיר, ונפסק כהבבלי אסור, והוסיף שלפי דבריו אם לא מפלה אותו לקדושה יותר חמורה, ודאי שאסור להוריד אותו גם לזמן קצר, ומותר רק באופן שמעלהו אח"כ לקדושה גדולה יותר.

וכתב **בשו"ת אמרי יוסף** (חלק א סימן קעד) לגבי לעשות חלק מבית הכנסת עזרת נשים לימים נוראים, אין איסור הורדה מקדושה בכך שיתפללו שם נשים באופן זמני.

מאידך **במגן אברהם** (סימן קנד ס"ק יד) כתב לגבי ארון קודש שהוציאו ממנו את הספרי תורה, ורוצים להניח בו ספרי קודש, שאסור אפילו לזמן קצר, כי נחשב הורדה מהקדושה.

ולדעת הגר"צ **ובר שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא) לגבי הרחבת העזרת נשים לימים נוראים, מותר לעשות כן - שלא נחשב שמורידים את קדושת העזרת גברים, אלא

משיב כהלכה

שאלה: מגורים מעל בית הכנסת וארון הקודש - מה מותר ומה אסור?

חילוקי הדינים: מצד גדרי ההלכה, ומשום חשש סכנה? דיוור קבוע, ארעי? שימוש גנאי, ומגורים רגילים? קומה צמודה מעל בית הכנסת, שאר הקומות? נבנה מלכתחילה כך, לא חשבו על כך בבניה? בית כנסת קבוע, ומניין תפילה זמני?

מקורות: גמ' (פסחים דף פה: פו. שבת דף יא.); **מרדכי** (שבת סימן רחח); **שו"ת פאר הדור** (סימן עד); **ספר חסידי** (סימן תתיב); **בית יוסף** (סימן כנא); **דרכי משה** (אות ב); **שו"ע רמ"א משנ"ב ושער הציון** (סימן קנא סעיף יב); **חיד"א** (שו"ת חיים שאל סימן כו); **ט"ז** (ס"ק ד); **אבני נזר** (או"ח סימן לב); **הליכות שלמה** (פרק יט סעיף ג); **אור לציון** (חלק ב פרק מה סעיף ט); **ישר יוסף** (חלק א סימן לג); **קובץ תשובות** (חלק ג סימן כא); **שבט הלוי** (חלק י סימן לה); **תשובות והנהגות** (חלק א סימן קסה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד, התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמדות 'דרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא' 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית מרת מלכה ע"ה ב"ר יצחק זאב זצ"ל
נלב"ע ז' טבת תשע"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

דינים העולים

- עזרת נשים:** נחלקו הפוסקים אם יש בעזרת נשים קדושת בית הכנסת, ולרוב הדעות יש בה קדושה - אם כי בדרגה פחותה.
- לחומרא:** יש להחמיר ולנהוג בעזרת נשים בכל דיני בית הכנסת כמו איסור קפנדריא, אכילה שאינה של תלמיד חכם, סעודות מצוה ששותים בה משקה המשכר, ושיחת חולין.
- צדדי היתר:** במקום הצורך ובצירופים מסוימים יש מקום להקל, ורשאי לקצר דרכו דרך עזרת נשים ויאמר פסוק, או ישב מעט. ולצורך מצוה בשעת הדחק יש מתירים אפילו בלי אמירת פסוק. ואם כבר נמצא בבית כנסת ורוצה לקצר לצד השני יש להקל.
- ארעי:** מותר להגדיל עזרת נשים באופן עראי על חשבון עזרת גברים.
- ילדים:** אסור לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת, וכן הדין גם בעזרת נשים. ויש שהיקל בדבר.
- בית שני:** מקום המשמש בפועל התפילה וללימוד בקביעות אף אם נקרא בשם עזרת נשים, דינו כבית הכנסת גמור לכל דיניו.

זה הזמן להיות שותפים!

הבקשה מופנית לדידים הנאמנים, אלפי קוראי הגיליונות:

אנא תרמו, לכל הפחות 100 ₪, ובזכותכם יודפסו 500 גיליונות

תרומה בסך 300 ₪

מזכה במתנה מיידית בשווי 340 ₪

"הבית בתפארתו" הדפס מרהיב של תבנית בית המוקדש על בד קנבס!

נושא הגיליון הבא:

'מגורים מעל בית כנסת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
הרבנית מרת לאה פרומט ע"ה בת הגאון רבי חיים יוסף זצ"ל
נלב"ע ז' טבת תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.
הנוצח על ידי הר"ר ישראל קלרמן שליט"א

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשוט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...